BIJLAGE – Een korte toelichting bij de vier concretiseringen waar de onderwijsorganisaties mee aan de slag gaan ten dienste van de scholen

Concretisering 1: Samenvatting van de Yona-position paper met onderwijsvoorbeelden

De position paper 'Bijbels bezinnen op AI' is sectoroverstijgend geschreven en bevat veel achtergrondinformatie voor beleidsmakers en leidinggevenden. De genoemde onderwijsorganisaties zullen een samenvatting maken en het begeleidingsmodel toepassen op enkele veelgebruikte AI-toepassingsmogelijkheden in het onderwijs. Hiermee hopen we de inhouden toegankelijk te maken voor een groter publiek.

Voorbeeld van een conclusie bij een casus die gaat over leerlingen op een VO-school die ChatGPT mogen inzetten als ondersteuning bij het schrijven van hun profielwerkstuk (PWS). De leerling schrijft prompts, beoordeelt de output en verwerkt die in het eigen werkstuk.

Fase 4: Voorwaardelijke conclusie:

Deze AI-toepassing kan **verantwoord ingezet worden**, mits:

- **AI logboek verplicht**: de leerling voegt een 'Ai-gebruikersverantwoording' toe.
- **Integriteitsverklaring**: de leerling ondertekent een verklaring dat het zijn eigen werk is.
- **Mondelinge toetsing**: De PWS-beoordeling omvat een verplicht mondeling onderdeel.
- **Bronnenverificatie**: elke bron dient zelfstandig te zijn geverifieerd.
- **Vier begeleidingsgesprekken**: persoonlijke begeleiding door de docent blijft gehandhaafd met beoordeling en bespreking van tussenproducten.
- **Schoolbreed AI-beleid**: het bestuur stelt een helder beleidsdocument op over toestaan en niet toestaan AI-gebruik bij schoolopdrachten en examens.

Risico bij onvoldoende borging:

- Verschraling van toetsing
- Verlies van vakmanschap
- Schijnvaliditeit (lijkt goed, maar meet niet echt begrip)

Concretisering 2: De waardenclusters ingekleurd vanuit pedagogiek en didactiek

Fase 2 van de Yona-methodiek gaat over het toetsen van bepaald AI-gebruik of een AI-toepassing, onder andere op basis van zes geselecteerde waardenclusters.

De waardenclusters worden voorzien van voorbeelden en aandachtpunten vanuit pedagogiek en didactiek die zich wil baseren op de Bijbel. Daarbij baseren we ons onder andere op de boeken 'Gidsen' van de lectoren Bram de Muynck en Bram Kunz en 'Bijbels onderwijzen' van ds. G.H Kerstencentrum. Welke essenties zijn cruciaal en hoe kun je ze herkennen of integreren als je AI wel of niet inzet?

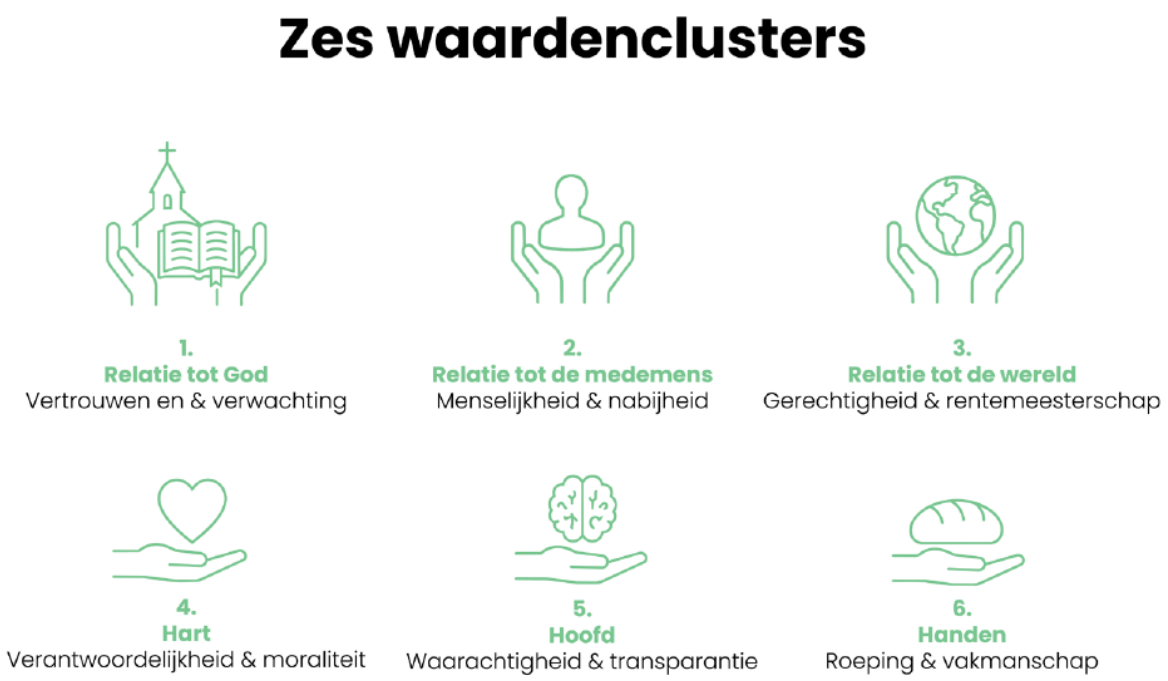

Concretisering 3: Voorbeelden van handelingsopties in het onderwijs

In de derde fase van de Yona-methodiek wordt de uitkomst van fase twee gebruikt om handelingsopties te bepalen. Daarbij gaat het om onderzoek of het mogelijk is om de positieve effecten te behouden, terwijl de negatieve effecten worden voorkomen of verzacht.

Om dat te kunnen beoordelen, is een doordenking op drie niveaus nodig:

1. **Aanpassen (De techniek).** Is het mogelijk om de instellingen of het ontwerp van de AI-toepassing aan te passen, zodat deze beter aansluit bij de gestelde waarden?
2. **Afspreken (De omgeving).** Is het mogelijk om regels, protocollen of juridische kaders vast te leggen die richting geven aan het gebruik van het systeem?
3. **Toerusten (De mens).** Is het mogelijk om de gebruikers van AI toe te rusten om op een verantwoorde en kritische manier het systeem in te kunnen zetten?

Voor het onderwijs zullen we voorbeelden en tips geven hoe je op elk niveau handelingsopties kunt definiëren.

Voorbeelden van handelingsopties *bij een casus waarbij de AI-toepassing docenten ondersteunt bij het ontwerpen van toetsen.*
Denk aan het

- *genereren van toetsvragen (open/gesloten, formatief/summatief)*
- *aanpassen van moeilijkheidsniveau en differentiatie*
- *genereren van rubrics en beoordelingscriteria*
- *analyseren van leerdoelen en koppelen aan toetsvormen*

Aanpassen (techniek)	***Afspraken (omgeving)***	***Toerusten (mens)***
• *AI inzetten als co-designer, niet als automatische generator* *Verplicht maken van:* • *Leerdoel-koppeling per vraag* • *Transparantie (bron/verantwoording van vragen)* *AI zo instellen dat het:* • *Varianten genereert (keuze voor docent)* • *Reflectievragen stelt aan docent (“Waarom deze vraag?”)*	*Heldere kaders:* • *AI is ondersteunend, niet bepalend* • *Docent blijft eindverantwoordelijk voor toetskwaliteit* *Afspraken over gebruik door leerlingen:* • *Wanneer AI wel/niet toegestaan is* • *Expliciet ontwerpen van “AI-proof” of “AI-inclusive” toetsvormen* *Borging:* • *Vier-ogenprincipe bij summatieve toetsen* • *Toetscommissie of kwaliteitscheck*	*Docenten trainen in:* • *AI-geletterdheid* • *Toetsconstructie mét AI (kritisch gebruik)* *Leerlingen trainen in:* • *Verantwoord AI-gebruik* • *Aantonen van eigen denken (bijv. proces, reflectie)* *Focus op:* • *Metacognitie* • *Uitleggen van keuzes (niet alleen antwoorden)*

Concretisering 4: Tips voor jongeren in de onderwijscontext

Voor jongeren heeft Yona de letters van het woord Kompas vertaald in zes tips als het gaat om het omgaan met AI. Ieder waardencluster wordt in eenvoudige taal vertaald naar de praktijk. Deze adviezen gelden zowel voor jongeren als voor (beroeps)opvoeders. We zullen doordenken hoe deze zes aspecten binnen het onderwijs verder uitgewerkt kunnen worden, zodat gezin, kerk en school een eenheid blijven vormen en jongeren in verschillende contexten vergelijkbare adviezen krijgen.

Driestar educatief
Bertine Haverhals
b.haverhals@driestar-educatief.nl

KOC
Jan Willem Ruitenberg
jwruitenberg@koc.nu

VGS
Jonathan Nobel
j.nobel@vgs.nl

VBSO
Jan Willem Ruitenberg
jwruitenberg@koc.nu

Bronnen:

- Ds. G.H. Kerstencentrum. (2023). *Bijbels onderwijzen*. Ds. G.H. Kerstencentrum.
- Le Comte, R., Den Haan, J., & Hoogendijk, H. (2026). *Bijbels bezinnen op AI: Een Yona position paper.* Yona. (zie https://yona.nu/ai-position-paper/)
- Muynck, B. de, Kunz, B., & Vermeulen, H. (2021). *Gidsen: Een christelijke schoolpedagogiek*. KokBoekencentrum.